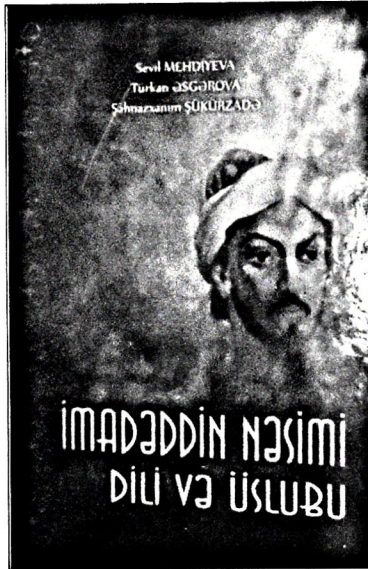

Professor Sevil Mehdiyeva, fəlsəfə doktorları Türkan Əsgərova və Şahnaxanım Şükürzadənin AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu tərəfindən "İmadəddin Nəsimi: dili və üslubu" ("Afpo-liqraf", 2019) kitabı çap olunmuşdur. Leksika. Söz yaradıcılığı. Frazeologiya və Morfoloji etüdlər (isim, say və feil üzrə) adlı bölmələrdən ibarət genişhəcmli kitabın əvvəlində ölkə prezidenti İlham Əliyevin 2019-cu ildə İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyinin qeyd edilməsi və 2019-cu ilin "Nəsimi ili" elan olunması haqqında Sərəncamları verilmişdir.

Nəsimi dilinin əhatəli tədqiqi

"Nəsimi ilk dəfə Azərbaycan-türk dili sözlərinə (əhatəli şəkildə) ədəbi dil səlahiyyəti verdi" cümləsinin epigraf kimi verildiyi "İ.Nəsimi dili haqqında: Seyid İmadəddin Nəsimi Azərbaycan ədəbi dilinin banisidir" adlı ön sözdən oxuyuruq: "Nəsiminin ən böyük qəhrəmanlığı ilk növbədə onun öz ana dilində əruz vəznini cilovlaya bilmək istedadı, ana dilini zamanın, dövrün hegemon (qalib) dilləri - fars və ərəb dilləri səviyyəsinə qaldırması, Azərbaycan-türk dilini fars, ərəb dilləri ilə rəqabətdə çəkməsi və bu çətin rəqabətdə Azərbaycan-türk dilinin üstünlüyünü öz təkrarsız istedadı ilə təsdiq edə bilməsi idi. İlk dəfə Nəsimi qlobal şəkildə Azərbaycan-türk dili sözlərinə ədəbi dil səlahiyyəti verdi, ilk dəfə məhz Nəsimi xalq dilinin dərinliklərinə varmaqla, xalq dilinin dərinliklərindən dürtlər seçərək, ana dilinin hər bir sözünə, ifadəsinə "dad verdi", onları "dada gətirdi". Nəsimi dünya səviyyəsində ilk poliqlot şairlərdəndir. Lakin bu halda da Nəsimi və Nəsimidən sonra gələn Azərbaycanın bütün po-

liqlot şairləri Şərqi digər şairlə-rindən bir addım irəli getdilər: on-lar, eləcə də dahi Nəsimi yalnız iki dildə (fars və ərəb dillərində) yox, üç dildə - ana dili olan Azər-baycan-türk dilində "Divan" yar-atdı. Sübut etdi ki, dərin fəlsəfi mə-nalı, milli sözlərlə bəzənmiş poeziya nümunələrini Azər-baycan-türk dilində də yaratmaq olar. Bunun ən bariz nümunəsini öz təkrarsız bədii yaradıcılığı ilə nümayiş etdirdi, Azərbaycan ədə-

bi dilinin banisi olmaq missiyasını qazandı. Dünya ədəbiyyatı tarixi təcrübəsi göstərir ki, Əlişir Nə-vayi özbək ədəbi dilinin banisi (Borovkov), A.S.Puşkin rus ədəbi dilinin banisi hesab olunurlar (Vi-noqradoy). Bu gün böyük fəxarət hissi ilə biz də deyə bilərik ki, Nə-simi Azərbaycan ədəbi dilinin ba-

Şahnaxanım Şükürzadə tərəfin-dən (bu fəsildəki Nəsimi "Di-van"ında söz yaradıcılığı bəhsi professor Sevil Mehdiyevaya məxsusdur) və "Nəsimi dilində sözlərin mənşəcə təhlili" adlı 3-cü fəsil Şahnaxanım Şükürzadə tərəfindən işlənilmişdir. Hər üç fəsildə şairin dili leksik-semantik

nisidir. Şərqi dahi şairləri kimi, Nəsimi də filosof şair idi. Onun fəlsəfi qəzəllərinin böyük bir his-səsi aydın, səlis, əsl xalq dili söz-ləri ilə zəngin olduğundan sadə xalq da onu aydın başa düşürdü. Nəsimi Ana dilinin təbliğatçısı ki-mi fəlsəfi ideya və məsləkinin öz xalqına tam çatması üçün bu yol-dan bir vasitə kimi istifadə edirdi. Əslində Nəsiminin təbliğatçısı ol-duğu hürufliliyin də rüseyminde xalq və xalqçılıq ideyası dururdu: Nəsimi, ilk növbədə, xalqçı idi, sözün həqiqi mənasında xalq şairi idi!" (səh.10).

Beləcə, professor Sevil Meh-diyeva İ.Nəsiminin yaradıcılığına yüksək dəyər verəndən sonra "Azərbaycan ədəbi dilinin tə-şəkkülündə Nəsiminin rolu" adlı giriş yazısı ilə Sevil Mehdiyeva və Şahnaxanım Şükürzadə şairin əsərlərini dilçilik baxımından təh-lilə çəkərək elmi fikirlər nümayiş etdirirlər.

Kitabın "İmadəddin Nəsimi di-linin lüğət tərkibi" adlı 1-ci fəsil Şahnaxanım Şükürzadə tərəfin-dən, "Nəsimi dilində sözlərin se-mantik təhlili" adlı 2-ci fəsil yenə

baxımından əhatəli tədqiq olun-muş, Nəsimi dilinin zənginlikləri dilçilik baxımından hərtərəfli iz-ahını tapmışdır.

Kitabın "Nəsimi dilinin frazeo-logiyası" adlı 4-cü fəsil dosent Türkan Mirzə qızı Əsgərova tərə-findən tədqiqə çəkilmişdir. Türkan xanım burada Nəsimi di-lində rast gəlinən frazeoloji vahid-lərin müxtəlif qruplar üzrə təsni-fatını aparmış və onların bütöv, əhatəli təhlilini vermişdir.

"Nəsimi dilinin qrammatik qu-ruluşu haqqında" adlı 5-ci fəsil isə "Hal kateqoriyası" bəhsi istisna olmaqla (Şahnaxanım Şükürzadə işləyib) professor Sevil Hacı qızı Mehdiyeva tərəfindən araya-ər-səyə gəlmişdir.

Beləcə, hər üç dilçi alimin Sevil Mehdiyeva, Türkan Əsgəro-va və Şahnaxanım Cümşüd qızı Şükürzadənin gərgin elmi araşdır-maları sayəsində Nəsimişünaslığa dəyərli sanballı bir kitab töhfə olunmuşdur. Müəlliflərə dilçilik elmimizə bundan sonra da zəngin dəyərli araşdırmalar aparmaqda uğurlar arzulayıram!

✍ Şakir Əlif oğlu Albaliyev